

Streszczenie

Streszczenie

Z ponad 100 wskaźników przedstawionych w niniejszym sprawozdaniu 12 uznano za wskaźniki główne. Mają one przedstawić ogólny obraz tego, czy UE osiągnęła postępy w kierunku zrównoważonego rozwoju w kontekście założeń i celów określonych w strategii UE na rzecz zrównoważonego rozwoju. Z oceny postępów od 2000 r. przeprowadzonej na podstawie tych wskaźników głównych wynika dość niejednorodny obraz, jak przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 0.1: Ocena zmian we wskaźnikach głównych zrównoważonego rozwoju (WZR) (UE-27, od 2000 r.) ⁽¹⁾

Tematyka WZR	Wskaźnik główny	Ocena zmiany w UE-27
Rozwój społeczno-gospodarczy	Realny PKB na mieszkańca	
Zrównoważona konsumpcja i produkcja	Produktywność zasobów	
Włączenie społeczne	Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (*)	
Zmiany demograficzne	Wskaźnik zatrudnienia pracowników w starszym wieku ⁽²⁾	
Zdrowie publiczne	Oczekiwana długość życia w chwili urodzenia	
Zmiana klimatu i energia	Emisja gazów cieplarnianych	
	Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto (**)	
	Zużycie energii pierwotnej	
Zrównoważony transport	Zużycie energii w transporcie w stosunku do PKB	
Zasoby naturalne	Występowanie pospolitych gatunków ptaków	
	Połowry ryb ze stad poza bezpiecznymi granicami biologicznymi	
Globalne partnerstwo	Oficjalna pomoc rozwojowa (**)	
Dobre rządzenie	[Brak wskaźnika głównego]	:

(*) Od 2008 (**) Od 2004

W uzupełnieniu do analizy wskaźników głównych zrównoważonego rozwoju (WZR) na dalszych stronach przedstawiono bardziej szczegółową ocenę głównych tendencji obserwowanych od 2000 r.

⁽¹⁾ Objaśnienie metody oceny i znaczenia symboli pogody zawarto we wprowadzeniu do sprawozdania.

⁽²⁾ Z powodu zmiany metodyki nie jest możliwe porównanie oceny wskaźnika z ocenami z poprzednich edycji sprawozdania monitorującego. Szczegółowe informacje można znaleźć w części „Zmiany demograficzne” w niniejszym sprawozdaniu“.

Czy UE podąża w kierunku zrównoważonego rozwoju?

Główne tendencje w rozwoju społeczno-gospodarczym

Realny PKB na mieszkańca — oznaki nieznacznej poprawy?

- W latach 2000–2012 realny PKB na mieszkańca w UE wzrastał średnio o 0,9 % rocznie. Przed wybuchem kryzysu gospodarczego, w okresie od 1995 do 2007 r., PKB na mieszkańca stale wzrastał w UE średnio o 2,4 % rocznie.
- W 2008 r. kryzys finansowy i gospodarczy dotknął gospodarkę realną, przez co w 2009 r. PKB na mieszkańca obniżył się o 4,8 % (w porównaniu z 2008 r.). Szybkie wprowadzenie bodźców fiskalnych i innych środków politycznych na szczeblu krajowym i unijnym pozwoliło zapobiec najgorszym skutkom kryzysu i ustabilizować PKB na mieszkańca w latach 2010–2011.
- W 2012 r., na tle nieznacznego ożywienia, realny PKB na mieszkańca ponownie zmniejszył się o 0,6% w porównaniu z 2011 r.

Klimat dla inwestycji w UE pozostaje pod negatywnym wpływem recesji

- W latach 2003–2007 inwestycje (wyrażone jako udział w PKB) wzrosły umiarkowanie, odpowiednio do cyklu gospodarczego. Spadek zaufania gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w czasie zawirowań na rynku finansowym i kryzysu gospodarczego spowodował szybkie zmniejszenie inwestycji. Ich gwałtowny spadek w latach 2009–2011 do najniższego w dekadzie poziomu – ok. 19 % – spowodowany był głównie cięciami w sektorze przedsiębiorstw.
- Między 2000 a 2012 r. stopa oszczędności gospodarstw domowych w UE odpowiadała cyklowi gospodarczemu. Podczas gdy gospodarstwa domowe mniej oszczędzały w okresie ożywienia gospodarczego obejmującego lata 2003–2007, tendencja ta uległa odwróceniu z powodu przemian gospodarczych i większej niepewności rynkowej po kryzysie. Pomimo oznak słabego ożywienia gospodarczego stopa oszczędności gospodarstw domowych zaczęła ponownie zmniejszać się po roku 2009.

Czy gospodarka UE stała się bardziej konkurencyjna i innowacyjna?

- Stały wzrost wydajności pracy w latach 2000–2007 został zahamowany przez spowolnienie działalności gospodarczej w latach 2008–2009. Chociaż wydajność pracy wzrosła w 2010 r. i nadal wzrastała w kolejnych latach, długofalowa poprawa będzie zależeć od przyszłych dostosowań na rynku pracy, takich jak zmiany przepływów pracowników między państwami, sektorami i regionami lub zmiany płac w odpowiedzi na różne warunki na rynku pracy.
- W latach 2000–2007 całkowite wydatki na badania i rozwój wyrażone jako udział w PKB pozostawały stosunkowo stabilne na poziomie 1,85 %. Wskaźnik ten okazał się niewrażliwy na krótkoterminowe skutki kryzysu gospodarczego. W latach 2008–2009 nawet nieznacznie się zwiększył, po czym w trakcie kolejnych dwóch lat ustabilizował się na poziomie 2 %. Był to głównie efekt wysiłków rządów w celu wsparcia wzrostu gospodarczego poprzez zwiększenie wydatków na badania i rozwój.
- Energochłonność w UE stale zmniejszała się w latach 2003–2009, po czym wzrosła w 2010 r. i szybko obniżyła się w 2011 r. Ta pozytywna tendencja została odnotowana w kontekście zupełnego oddzielenia krajowego zużycia energii brutto od wzrostu gospodarczego.

Umiarkowana poprawa sytuacji na rynku pracy

- Wskaźnik zatrudnienia wzrósł w 2000 r. z 66,6 % do 70,3 % w 2008 r. Wzrost ten zatrzymał się w 2009 r., kiedy na skutek recesji gospodarczej przedłużała się stagnacja na rynku pracy, po czym wskaźnik zatrudnienia utrzymywał się na poziomie zbliżonym do 68,5 % w 2012 r. Oznaczało to, że UE oddaliła się od osiągnięcia celu strategii „Europa 2020”, jakim jest wskaźnik zatrudnienia na poziomie 75 %.
- W latach 2000–2007 regionalne dysproporcje w zatrudnieniu w UE zmniejszyły się o 2,1 punktu procentowego. Kryzys gospodarczy uniemożliwił jednak te postępy, przez co dysproporcje w zatrudnieniu stopniowo osiągnęły poziom z 2000 r. (13,3 % w 2012 r.). Za pozytywne należy uznać, że różnice w traktowaniu kobiet i mężczyzn w obszarze zatrudnienia zmniejszyły się do najniższego w dekadzie poziomu wynoszącego 5,6 punktu procentowego.
- Zasadniczo w latach 2001–2004 zwiększyła się ogólna stopa bezrobocia w UE. W kolejnych czterech latach (od 2005 do 2008 r.) wskaźnik ten stałe spadał i w 2008 r. osiągnął najniższy poziom 7,1 %. Po tym pozytywnym rozwoju stopa bezrobocia w UE gwałtownie wzrosła i w 2012 r. osiągnęła rekordowy poziom 10,5 %.

Główne tendencje w dziedzinie zrównoważonej konsumpcji i produkcji

Całkowite oddzielenie zużycia materiałów od wzrostu gospodarczego?

- W 2011 r. UE była w stanie wytworzyć z każdego kilograma zużytego materiału wartość ekonomiczną wynoszącą 1,60 EUR. Oznaczało to znaczną poprawę pod względem produktywności zasobów od 2000 r., kiedy to z tej samej ilości materiałów uzyskiwano tylko 1,34 EUR na kilogram.
- Ten wzrost wydajności był możliwy, ponieważ PKB rosło szybciej niż krajowe zużycie materiałów (DMC – Domestic Material Consumption), zwłaszcza przed wybuchem kryzysu gospodarczego. Od roku 2007 wykorzystanie zasobów w UE gwałtownie się zmniejszyło, przez co krajowe zużycie materiałów spadło nawet poniżej poziomu sprzed dziesięciu lat. Ożywienie gospodarcze wskazuje jednak na odwrócenie tej tendencji w 2011 r.
- Te rozbieżne tendencje — wzrost PKB przy zmniejszającym się DMC — oznaczają całkowite oddzielenie wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów w UE w latach 2000–2011. Nie jest jednak jasne, czy jest to faktyczny zwrot w strukturach wykorzystania zasobów, czy tylko odzwierciedlenie wpływu kryzysu gospodarczego na sektory przemysłu oparte na zasobach, takie jak sektor budownictwa.

Poprawa w zakresie gospodarki odpadami i emisji zanieczyszczeń

- Od 2000 r. w UE nastąpiła znaczna poprawa pod względem przetwarzania odpadów. Składowanie odpadów, najmniej przyjazny dla środowiska sposób usuwania odpadów, zostało stopniowo zastąpione spalaniem i w większym stopniu recyklingiem i kompostowaniem. W 2011 r. około 40 % odpadów komunalnych zostało poddanych recyklingowi lub kompostowaniu.
- W UE występują znaczne różnice, jeśli chodzi o przetwarzanie odpadów. W 2011 r. składowanie było głównym sposobem pozbywania się ich w Bułgarii, Chorwacji i Rumunii (ponad 90 %), podczas gdy w Niemczech, Niderlandach i Szwecji dotyczyło to tylko 1 % odpadów.
- Sytuacja poprawiła się również, jeśli chodzi o emisje do atmosfery substancji kwasotwórczych i prekursorów ozonu. Ciągłe obniżanie ich poziomów od 1990 r. pozwoliło UE-27 osiągnąć do 2011 r. swoje cele redukcji emisji tlenku siarki (SO_x) i niemetanowych lotnych związków organicznych (NMLZO). Dwanaście państw członkowskich odnotowało jednak poziom emisji przekraczający krajowe pułapy w odniesieniu do przynajmniej jednego z czterech czynników zanieczyszczenia powietrza.

Brak wyraźnej tendencji w kierunku bardziej zrównoważonych struktur konsumpcji

- Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych niemal stale rosło od 1990 r. Przyczyną tej tendencji są głównie wzrost liczby gospodarstw domowych oraz zmiany w ich strukturach konsumpcji, które przewyższyły oszczędności wynikające z poprawy efektywności urządzeń elektronicznych. Zjawisko to jest znane jako „efekt odbicia”. W przeciwieństwie do innych wskaźników konsumpcji przedstawionych w niniejszym sprawozdaniu kryzys gospodarczy nie miał raczej wpływu na zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych – gwałtowne zmniejszenie jej zużycia pierwszy raz od 1990 r. odnotowano w roku 2011.
- Również końcowe zużycie energii w UE zwiększa się od 1990. Jednak w 2005 r. nastąpił punkt zwrotny: zużycie energii ustabilizowało się, a potem obniżało się w następnych latach. Recesja gospodarcza w UE w latach 2009–2011 doprowadziła do dalszego zmniejszenia końcowego zużycia energii, które w 2011 r. osiągnęło poziom sprzed 2000 r.
- *Ponieważ zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych oraz końcowe zużycie energii wykazywały różne tendencje, szczególnie od 2005 r., nie można stwierdzić, czy struktury konsumpcji w UE stały się bardziej zrównoważone.*

Modele produkcji bardziej przyjazne środowisku naturalnemu

- Z kolei w modelach produkcji w UE w ciągu ostatnich lat nastąpiła poprawa. Od 2003 r. wzrosła liczba organizacji wdrażających certyfikowany system zarządzania środowiskowego zgodnie z systemem ekozarządzania i audytu (EMAS). W 2013 r. poziom akceptacji systemu EMAS — wyrażony jako liczba zarejestrowanych w EMAS organizacji na milion mieszkańców — był szczególnie wysoki na Cyprze, w Austrii, Hiszpanii, we Włoszech, w Niemczech i Danii.
- Również metody prowadzenia gospodarki rolnej w UE stają się od 2005 r. coraz bardziej zrównoważone, o czym świadczą rosnący udział sektora rolnictwa ekologicznego. Ten dynamiczny rozwój odzwierciedla również wzrost sprzedaży produktów ekologicznych na unijnym rynku żywności

Główne tendencje w dziedzinie włączenia społecznego

Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym wzrosła od 2008 r.

- W latach 2008–2012 liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym wzrosła o 8,7 mln, z 115,7 mln do 124,4 mln. Liczba ta zmniejszyła się w latach 2005–2009, ale wraz z pojawieniem się kryzysu gospodarczego zaczęła ponownie rosnąć.
- 124,4 mln osób, które w 2012 r. były zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, przekłada się na 25 % ogółu ludności. Oznacza to, że co czwarty obywatel UE dotknięty był przynajmniej jedną formą ubóstwa ujętą w tematycznym wskaźniku głównym, a mianowicie ubóstwem dochodowym, poważną deprivacją materialną i brakiem dostępu do zatrudnienia. Obecne poziomy ubóstwa i wykluczenia społecznego zagrażają osiągnięciu celu strategii „Europa 2020”, jakim jest ograniczenie do 2020 r. o co najmniej 20 mln liczby osób żyjących w ubóstwie lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Rośnie ubóstwo dochodowe i pogarszają się warunki życia

- Liczba osób zagrożonych ubóstwem po uwzględnieniu transferów socjalnych zwiększyła się z 80,7 mln w 2008 r. do 85,3 mln w 2012 r. W przeciwieństwie do wskaźnika głównego liczba ta niemal stale rosła od 2005 r., nawet jeszcze przed kryzysem gospodarczym, przy czym po 2009 r. nastąpiło przyspieszenie. Ubóstwo dochodowe to dominująca forma ubóstwa w UE; w 2012 r. odsetek dotkniętej nim ludności UE wynosił 17,1 %.
- Liczba osób zagrożonych poważną deprivacją materialną znacznie wzrosła w latach 2008–2012: z 41,4 mln do 51,0 mln. Nie była to jednak trwała tendencja, ponieważ rok 2009

stanowił wyraźny punkt zwrotny. Choć liczbę osób dotkniętą poważną deprivacją materialną znacznie się zmniejszyła o prawie 12 mln w latach 2005–2009, od tamtej pory znowu wzrosła o 11,2 mln, także w 2012 r. odsetek dotkniętej taką sytuacją ludności w UE wynosił 10,3 %.

- W latach 2005–2012 nierówności w dochodach prawie nie uległy zmianie. W 2012 r. 20 % najbogatszych mieszkańców UE zarabiała więcej niż 38 % krajowego dochodu ekwiwalentnego i tym samym około pięć razy więcej niż 20 % najuboższych mieszkańców UE, których udział w tym dochodzie wynosił nieco mniej niż 8 %.

Brak wyraźnej tendencji w kierunku bardziej zrównoważonego rynku pracy

- Liczba osób żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo małej intensywności pracy wzrosła z 34,3 mln do 36,9 mln w latach 2008–2012. Tak jak inne wskaźniki związane z ubóstwem liczba ta zmniejszyła się między 2006 a 2009 r., jednak potem znowu się zwiększyła wraz ze wzrostem poziomu bezrobocia, a następnie spadła o 4,1 % w latach 2011–2012. Brak aktywności gospodarczej w znacznym stopniu zwiększa ryzyko ubóstwa. W 2012 r. 9,8 % ludności UE w wieku 0–59 lat żyło w gospodarstwach domowych o bardzo małej intensywności pracy.
- Stopa bezrobocia długotrwałego w UE wykazywała tendencję spadkową w latach 2004–2008. Od 2008 r. wzrosła jednak ponownie i w roku 2012 osiągnęła rekordowo wysoki poziom 4,6 %.
- Między 2006 a 2011 r. znacznie zmniejszyła się różnica w wynagrodzeniach kobiet i mężczyzn. Pomimo tej pozytywnej tendencji, stawki wynagrodzenia brutto za godzinę pracy kobiet wciąż były o 16,2 % niższe niż mężczyzn w 2011 r.

Poprawa w dziedzinie edukacji

- Odsetek osób przedwcześnie kończących naukę i szkolenie ciągle się zmniejszał od 2003 r. i w 2012 r. osiągnął poziom 12,8 %. Jeśli ostatnie tendencje się utrzymają, wydaje się, że osiągnięty zostanie cel obniżenia do 2020 r. odsetka uczniów przedwcześnie kończących naukę do poziomu nieprzekraczającego 10 %.
- Odsetek osób w wieku 30–34 lat posiadających wykształcenie wyższe wzrastał stale od 2000 r. Aktualne tendencje wskazują na to, iż osiągnięty zostanie cel strategii „Europa 2020”, jakim jest zwiększenie odsetka tych osób do co najmniej 40 % do 2020 r.
- Odsetek osób dorosłych o niskim poziomie wykształcenia znacznie się zmniejszył od 2000 r. Tendencja ta jest widoczna we wszystkich grupach wiekowych.
- W latach 2003–2012 zwiększyła się liczba osób uczestniczących w uczeniu się przez całe życie – największy wzrost nastąpił w latach 2003–2005, jednak od tamtego czasu nie odnotowano dalszych postępów. Kraje skandynawskie osiągają najwyższe poziomy uczestnictwa, podczas gdy Bułgaria, Grecja i Rumunia odnotowały niewielki lub zerowy postęp w zakresie podniesienia swoich niskich poziomów uczestnictwa.

Główne tendencje w dziedzinie zmian demograficznych

Kryzys gospodarczy nie wpłynął na wskaźnik zatrudnienia starszych pracowników

- W 2012 r. 48,9 % starszych pracowników było zatrudnionych. Od 2000 r. wskaźnik zatrudnienia stale nieznacznie wzrastał. Zwiększenie współczynnika aktywności zawodowej pracowników w starszym wieku wykazuje stabilną tendencję, na którą kryzys gospodarczy wydaje się nie mieć wpływu. Niemniej jednak nadal nie został osiągnięty docelowy poziom 50 % wyznaczony na 2010 r. zgodnie z założeniami strategii lizbońskiej – poprzedzającej strategię „Europa 2020” –.
- W latach 2000–2012 widać mniejsze zróżnicowanie sytuacji kobiet i mężczyzn w obszarze

zatrudnienia starszych pracowników. Chociaż wskaźnik zatrudnienia kobiet pozostał niższy od wskaźnika zatrudnienia mężczyzn, to jego wzrost od 2000 r. na poziomie 14,4 punktu procentowego był wyraźnie wyższy w porównaniu z 9,3 punktu procentowego w odniesieniu do wskaźnika dotyczącego mężczyzn.

Zmiany w strukturze ludności niosą ze sobą wyzwania demograficzne

- W 2011 r. średnie dalsze trwanie życia w wieku 65 lat w UE wynosiło 21,3 lat dla kobiet i 17,2 lat dla mężczyzn. Od 2002 r. stale wzrastała oczekiwana liczba lat życia dla obu płci, a różnica między nimi uległa zmniejszeniu. Ponieważ dla kobiet tempo wydłużania się dalszego trwania życia w 2011 r. kształtowało się na poziomie poniżej 1 %, nie jest jasne, czy w przyszłości nadal będzie rosnąć.
- W 2011 r. współczynnik płodności w UE kształtował się na poziomie 1,57 dziecka na kobietę. Oznacza to wzrost o 8 % od 2002 r. Niemniej jednak po okresie stabilizacji na poziomie 1,6 dziecka, średnia liczba dzieci urodzonych w 2011 r. nieco się zmniejszyła.
- Dodatkowo oprócz niedawnego spadku współczynnika płodności, w 2011 r. zmniejszyło się saldo migracji w UE. Te dwie tendencje spadkowe mogą spowodować przyspieszenie zmian demograficznych w połączeniu ze wzrostem odsetka osób starszych w krajach europejskich.
- Stosunek liczby osób starszych do liczby ludności w wieku produkcyjnym w UE systematycznie wzrastał i w 2012 r. osiągnął poziom 25,8 %. Zgodnie z najnowszymi prognozami będzie on dalej rosł do 2050 r., po czym ustabilizuje się na poziomie ok. 55 %.

Nie ma istotnej poprawy w poziomie dochodów emerytów

- W 2012 r. średni poziom dochodów emerytów w UE wynosił 56 % dochodów ludności w wieku produkcyjnym z grupy 50-latków. Stopa zastąpienia utrzymywała się mniej więcej na stałym poziomie ok. 50 %, a potem od 2010 r. zaczęła umiarkowanie wzrastać.
- We wszystkich państwach członkowskich UE poziom dochodów z emerytur osób starszych w stosunku do poziomu dochodów z wynagrodzeń osób w wieku od 50 do 59 lat wynosił od 39 % na Cyprze do 79 % w Luksemburgu. W latach 2005-2012 różnice występujące między państwami członkowskimi nieznacznie się powiększyły.

Nadal brak poprawy sytuacji w zakresie finansów publicznych w UE

- Poziom długu publicznego w UE znacznie wzrósł od początku kryzysu gospodarczego w 2007 r. W 2007 r. poziom długu publicznego obniżył się poniżej unijnej wartości odniesienia ustalonej w traktacie z Maastricht na 60 % (spadek do 59 %), po czym znacznie wzrósł w następnych latach, osiągając 85,3 % PKB w 2012 r. W całej UE występują duże różnice w poziomach długu publicznego — od 10,1 % PKB w Estonii do 156,9 % w Grecji.
- Jednym z elementów wydatków publicznych są koszty wypłat emerytur państwowych. Wiele państw członkowskich zreformowało swoje systemy emerytalne, aby wydłużyć okres życia zawodowego ludności. W latach 2000–2011 przeciętna długość życia zawodowego w UE zwiększyła się o 1,8 roku. W 2011 r. mężczyźni pracowali średnio 37,4 lat, a kobiety 31,9 lat przez całe ich życie.

Główne tendencje w dziedzinie zdrowia publicznego

Wyłużenie średniego trwania życia nie przekłada się na dłuższe życie w dobrym zdrowiu

- W latach 2004–2011 oczekiwana długość życia w chwili urodzenia tak dla kobiet, jak i dla mężczyzn nieznacznie wzrosła, przy czym roczna stopa wzrostu wynosiła 0,4 % (mężczyźni) i 0,3 % (kobiety). Mimo tego liczba lat zdrowego życia od urodzenia nie zwiększyła się w przypadku kobiet, a w przypadku mężczyzn tylko nieznacznie.
- Wyższe stopy wzrostu średniego trwania życia i niższe stopy wzrostu lat zdrowego życia oznaczają, że ludzie zwykle nie spędzają tych lat w dobrym zdrowiu, ale są w pewnym stopniu dotknięci niepełnosprawnością albo chorobą.

Wskaźniki zdrowotne poprawiają się wolniej od początku kryzysu gospodarczego, a nierówności w zakresie zdrowia utrzymują się

- W latach 2000–2009 współczynniki umieralności z powodu chorób przewlekłych zmniejszyły się z 142 do 116 na 100 000 osób w wieku poniżej 65 lat. W przypadku mężczyzn, u których prawdopodobieństwo zgonu wskutek choroby przewlekłej jest obecnie wysokie, zauważalny jest większy spadek (2,4 %) niż w przypadku kobiet (1,9 %), co jest oznaką zbliżenia się do siebie wartości współczynników umieralności kobiet i mężczyzn. Mimo poprawy w zakresie współczynników umieralności z powodu chorób przewlekłych stosunek liczby zgonów wynikających z chorób przewlekłych do całkowitej liczby zgonów pozostał na niezmiennym poziomie. Pokazuje to, że spadek współczynników umieralności z powodu chorób przewlekłych można zasadniczo wytłumaczyć ogólnie niższą śmiertelnością.
- Całkowity średni współczynnik samobójstw zmniejszył się o 1,4 % w latach 2000–2010. Tendencja ta nie była jednak stała. W latach 2000–2007 średni roczny spadek był o wiele wyższy, tj. na poziomie 2,5 %. Liczba samobójstw wzrosła jednak znacznie w 2008 r. (o 2 %) i 2009 r. (o 3 %), a w 2010 r. ponownie się zmniejszyła. Zaobserwowane od 2007 r. wyższe współczynniki samobójstw dotyczyły przeważnie mężczyzn i prawdopodobnie odzwierciedlały wpływ kryzysu gospodarczego na bezrobocie.
- Ograniczenia ekonomiczne utrudniają dostęp do opieki zdrowotnej. Odsetek ludności uważającej, że nie stać jej na opiekę medyczną, zmniejszył się w latach 2005–2009, a następnie zaczął ponownie rosnąć w 2009 r. i w 2011 r. osiągnął poziom 2,3 %. Zbieżność w czasie tej zmiany tendencji z kryzysem gospodarczym i utrzymującymi się ograniczeniami w dostępie do opieki zdrowotnej z powodu nierówności w dochodach pokazuje, że ograniczenia ekonomiczne zmniejszyły dostęp do opieki medycznej.

Brak lub niewystarczający stopień poprawy w zakresie uwarunkowań zdrowia, takich jak produkcja toksycznych chemikaliów i narażenie na zanieczyszczenie powietrza

- W latach 2002–2007 wytwarzanie toksycznych chemikaliów w UE nieco wzrosło, natomiast w latach 2008–2009 znacznie się zmniejszyło z powodu kryzysu gospodarczego. Dwa lata później (w 2011 r.), gdy sytuacja na europejskim rynku się poprawiła, produkcja znowu osiągnęła wcześniejszy wysoki poziom. Stąd jego przejściowe obniżenie można wytłumaczyć zastojem gospodarczym, który doprowadził do mniejszej produkcji przemysłowej w czasie kryzysu gospodarczego.
- W latach 2000–2011 narażenie na zanieczyszczenie powietrza cząstkami stałymi na obszarach miejskich zmniejszyło się o 1 mikrogram na metr sześcienny, osiągając w 2011 r. poziom 27 mikrogramów na metr sześcienny. Jednak z uwagi na znaczne wahania z roku na rok, trudno jest zaobserwować wyraźną tendencję. Cel ograniczenia emisji do 20 mikrogramów w roku 2010 nie mógł zostać osiągnięty. W 2010 r. poziom emisji cząstek stałych wynosił 26 mikrogramów na metr sześcienny, a więc o 6 mikrogramów więcej niż wyznaczony cel.

- Ogólnie narażenie na zanieczyszczenie powietrza ozonem a obszarach miejskich zwiększało się średniorocznie na poziomie 1,7 % w latach 2000–2011. Wartości te były jednak dość zmienne ze względu na wpływ warunków pogodowych na stężenie ozonu w powietrzu oraz duże różnice między poszczególnymi krajami.

Główne tendencje w dziedzinie energii i zmiany klimatu

Redukcja emisji gazów cieplarnianych w UE, ale wzrost globalnej temperatury

- Od 1990 r. znacznie zmniejszył się poziom emisji gazów cieplarnianych w UE. Największy spadek miał miejsce na początku lat 90. ubiegłego stulecia i w latach 2007–2011. Wyznaczony w ramach strategii „Europa 2020” cel redukcji do 2020 r. emisji gazów cieplarnianych o 20 % w porównaniu do poziomów z 1990 r. jest możliwy do osiągnięcia.
- Największe redukcje tych emisji osiągnięto w przemyśle wytwórczym, budowlanym i energetycznym. Również w gospodarce odpadami i rolnictwie ograniczono emisje, ale ich udział w ogólnym poziomie emisji jest mniejszy. Jedynym sektorem, w którym obserwuje się wzrost emisji, jest transport. Szczególnie szybko wzrosły emisje pochodzące z międzynarodowego transportu lotniczego i morskiego. Również emisje z transportu śródlądowego przekraczają poziom z 1990 r., ale od 2007 r. wykazują tendencję spadkową.
- Poziom szybko zwiększających się emisji na świecie przewyższa poziom redukcji emisji gazów cieplarnianych w UE. Stężenie gazów cieplarnianych w atmosferze wzrasta. Nawet jeśli występuje pewne opóźnienie czasowe między emisjami a wzrostem temperatury, rejestracja średniej globalnej temperatury już teraz wskazuje na wyraźną tendencję rosnącą. Na przestrzeni ostatnich czterdziestu lat stale zwiększało się tempo ocieplenia klimatu.

Brak wyraźnej tendencji w kierunku mniejszego zapotrzebowania na energię

- W latach 1990–2006 zużycie energii pierwotnej w UE prawie stale rosło, a w 2011 r. spadło do poziomu z 1990 r. Ta tendencja spadkowa też jednak nie była stała i dopiero się okaże, czy można będzie ją utrzymać, kiedy w UE znowu zwiększy się tempo rozwoju gospodarczego.
- W 2011 r. UE importowała ponad połowę zużywanej przez siebie energii. Od początku lat 90. niemal co roku zwiększał się udział energii importowanej z krajów nienależących do UE w zaspokajaniu naszych potrzeb energetycznych. Od 2006 r. utrzymuje się on na poziomie nieco wyższym niż 50 %.

Szybki rozwój energii ze źródeł odnawialnych, szczególnie w sektorze energii elektrycznej

- Energia generowana z biomasy, wiatru, promieniowania słonecznego i ciepła Ziemi odgrywa coraz większą rolę w zaspokojeniu końcowego zapotrzebowania na energię w UE. W latach 2005–2011 wszystkie państwa członkowskie zwiększyły swój udział energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych. Wprawdzie udział biomasy jest zdecydowanie największy, to jednak najszybciej rozwija się pozyskiwanie energii wiatru i energii słonecznej.
- Wykorzystanie energii odnawialnej jest największe w sektorze energii elektrycznej, w którym w 2011 r. ze źródeł tych wyprodukowano jedną piątą energii elektrycznej brutto.
- Natomiast udział źródeł odnawialnych w paliwach transportowych zmniejszył się w 2011 r. w porównaniu z poprzednim rokiem, co wynika z korekt statystycznych, które wykluczają biopaliwa nieposiadające certyfikatu produkcji zrównoważonymi metodami. Z danych za rok 2010 wynika jednak, że UE nie osiągnęła tymczasowego celu polegającego na większym wykorzystaniu energii ze źródeł odnawialnych w transporcie.

Główne tendencje w dziedzinie zrównoważonego transportu

Brak całkowitego oddzielenia zużycia energii w transporcie od wzrostu gospodarczego

- Zużycie energii w transporcie na jednostkę PKB zmniejszyło się od 2000 r. o 8,3 %. Tendencja ta nasilała się nieco od początku kryzysu gospodarczego, ponieważ komponent środowiskowy tego wskaźnika — wykorzystanie energii w transporcie — zmniejszył się w czterech kolejnych latach po 2007 r. Ogólnie w latach 2000–2011 wykorzystanie energii w transporcie zwiększyło się o 6,7 %, – w okresie gdy wzrost gospodarczy przyspieszył do 16,5 %.
- Te zbieżne tendencje — wzrost zużycia energii i (nawet jeszcze większy) wzrost PKB — skutkowały względnym oddzieleniem zużycia energii w sektorze transportu od wzrostu gospodarczego w UE w latach 2000–2011. Całkowite oddzielenie (tzn. ograniczenie zużycia energii w transporcie w czasie wzrostu gospodarczego) można było zaobserwować, na zasadzie porównania z rokiem poprzednim, w latach 2010–2011. Nie jest jednak pewne, czy jest to utrzymująca się tendencja, czy jedynie skutek kryzysu gospodarczego.

Brak istotnych zmian rodzajów transportu i mobilności

- Wydajność przewozowa różnych rodzajów transportu nie wykazuje większych zmian. Podział zadań przewozowych w przewozie osób był w 2011 r. podobny do podziału w 2000 r. W transporcie towarowym widać od 2009 r. nieznaczne przesunięcia na korzyść kolei, która odzyskała swój utracony udział od transportu drogowego. Dlatego udział różnych środków transportu w transporcie towarowym również jest zbliżony do poziomu z 2000 r. Te nieznaczne zmiany mogą wynikać również z przyczyn metodologicznych.
- Nawet jeśli podział zadań przewozowych nie wykazuje dużych zmian na szczeblu UE, udział poszczególnych rodzajów transportu różni się znacznie między poszczególnymi państwami członkowskimi. Wprawdzie w 2011 r. transport drogowy dominował w przewozie osób i towarów, ale w niektórych państwach członkowskich, takich jak kraje bałtyckie, kolej miała znaczny udział w transporcie towarowym, przewyższający 30 %.
- Nie można zaobserwować znaczącego efektu oddzielenia wolumenów transportu towarowego w stosunku do PKB. Kryzys wywarł duży wpływ na PKB i wolumeny transportu, przy czym te ostatnie odczuły go najbardziej. Od 2009 r. dane pokazują lekką poprawę, ale czy ma to związek z oddzieleniem, pozostaje na razie kwestią otwartą.

Negatywne skutki transportu trzeba jeszcze bardziej ograniczyć

- Od roku 2000 nadal nie zmniejszyła się emisja gazów cieplarnianych związanych z transportem. Chociaż od 2007 r. poziom emisji spada na skutek znacznego pogorszenia się koniunktury, nie równoważy to wcześniejszego wzrostu emisji.
- Od 2000 r. dalej spadała liczba śmiertelnych wypadków drogowych. Nie został jednak osiągnięty cel zakładający jedynie 27 000 ofiar wypadków drogowych w 2010 r. Dlatego konieczne są dalsze działania, aby osiągnąć cel dla roku 2020 zakładający mniej niż 15 500 ofiar śmiertelnych.

Główne tendencje w dziedzinie zasobów naturalnych

Czy UE grozi utrata jej kapitału naturalnego?

- W latach 2000–2011 wskaźnik występowania pospolitych gatunków ptaków pozostał stosunkowo niezmienny, jednak w populacjach pospolitych gatunków ptaków krajobrazu rolniczego i ptaków leśnych coraz wyraźniej widać przeciwstawne tendencje. Wprawdzie odsetek ptaków leśnych zwiększył się o 9,7 punktu procentowego, to jednak w tym samym okresie wskaźnik dla ptaków krajobrazu rolniczego obniżył się o 5,6 punktu procentowego.
- Zmiany metod produkcji rolniczej, intensywne i wyspecjalizowane działania rolnicze w dużym stopniu są odpowiedzialne za zmniejszanie się populacji ptaków krajobrazu rolniczego na północy i zachodzie Europy. Główne czynniki potęgujące to zjawisko to udostępnianie szkodliwych dotacji, brak zachęt do utrzymania użytków rolnych o wysokiej

wartości przyrodniczej (obszarów charakteryzujących się szczególnie dużą różnorodnością gatunków i siedlisk i gatunków wymagających ochrony) oraz coraz powszechniejsze stosowanie biomasy do wytwarzania energii odnawialnej.

- Całkowity poziom połowów ryb ze stad poza bezpiecznymi granicami biologicznymi zmniejszył się w latach 2000–2010 o 23,1 punktu procentowego. W latach 2002–2010 r. średnie wartości roczne wynosiły 16,3 %, czyli znacznie przekraczały bezpieczne granice biologiczne. Dlatego wszystkie stada ryb w północno-wschodnim Atlantyku nadal są zagrożone z powodu przełowienia.

Coraz mniejsza flota rybacka – korzystna dla środowiska i gospodarki przybrzeżnej

- Wielkość floty rybackiej UE (w ujęciu mocy silnika) zmniejszała się średnio o 2,4 % w skali roku w latach 2007–2012. Konieczne są jednak dalsze działania i reformy polityczne w zakresie rozsądnego dostosowania zdolności połowowej flot, aby umożliwić bardziej zrównoważone zarządzanie zasobami rybnymi i stworzyć lepsze warunki dla rybaków prowadzących działalność połowową.

Pobór wód prawie na zrównoważonym poziomie

- W ostatniej dekadzie zmniejszył się łączny pobór wód w większości regionów Europy z wyjątkiem jej zachodnio-południowej części, gdzie był on niezmienny. Kraje takie jak Litwa, Rumunia i Belgia poczyniły znaczne postępy w kierunku bardziej zrównoważonej gospodarki wodnej.

Urbanizacja i transport zajmują coraz więcej gruntów w UE

- W 2012 r. powierzchnia sztucznych obszarów stanowiła 4,6 % powierzchni gruntu UE. Wzrost popytu na mieszkania i działalność gospodarczą na obszarach miejskich oraz postępująca rozbudowa sieci transportowych na obszarach przybrzeżnych odpowiadają w głównej mierze za ciągle zmniejszanie się powierzchni obszarów o charakterze częściowo przyrodniczym i gruntów ornych w UE.

Główne tendencje w dziedzinie globalnego partnerstwa

Oficjalna pomoc rozwojowa zmniejsza się, UE nie osiąga swoich celów

- W latach 2004–2012 całkowita pomoc rozwojowa UE (ODA) wyrażona jako udział dochodu narodowego brutto (DNB) zwiększyła się o 0,05 punktu procentowego i w 2012 r. osiągnęła poziom 0,39 % ⁽³⁾.
- Jednak w latach 2010–2012 całkowita ODA pochodząca z UE zmniejszyła się z powodu ograniczeń budżetowych w związku z kryzysem gospodarczym i finansowym. Podobną tendencję można zaobserwować w odniesieniu do innych głównych darczyńców.
- UE nie osiągnęła swojego okresowego celu dla 2010 r. polegającego na przeznaczeniu łącznie na oficjalną pomoc rozwojową 0,56 % jej DNB. Jeśli zwiększanie tej pomocy będzie następować w tym samym tempie co w latach 2004–2012, UE również nie osiągnie swojego wspólnego, od dawna zaplanowanego celu dla roku 2015, polegającego na przeznaczeniu 0,7 % jej DNB na oficjalną pomoc rozwojową.

⁽³⁾ Wstępne dane za 2012 r.

Większy udział UE w finansowaniu rozwoju w krajach rozwijających się

- W latach 2000–2011 średnio o 4,6 % rocznie wzrosły środki finansowe (tak publiczne, jak i prywatne) państw członkowskich UE-15 przeznaczone na pomoc dla krajów rozwijających się. Pomimo tej ogólnej pozytywnej tendencji zauważalne są wahania, które mogą być

źródłem niepewności dla krajów rozwijających się i szczególnie zależnych od zewnętrznej pomocy finansowej.

- Od 2000 r. udział ODA dla krajów najmniej rozwiniętych i innych krajów o niskich dochodach zwiększył się – w 2011 r. udział oficjalnej pomocy rozwojowej z UE-15 wynosił 52,5 %.
- Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) stanowią niezbędne uzupełnienie wysiłków na rzecz rozwoju. Tymczasem w latach 2000–2011 BIZ UE-15 dla krajów najmniej rozwiniętych i innych krajów o niskich dochodach zmniejszył się średnio o 3,4 % rocznie z 3,2 % całkowitego BIZ w 2000 r. do 2,2 % w 2011 r.

Wzrost przywozu towarów do UE z krajów rozwijających się

- W latach 2000–2012 wielkość przywozu do UE z krajów rozwijających się rosła średnio o 7,8 % rocznie. Udział przywozu z krajów rozwijających się w całkowitym przywozie UE wzrósł z 35,2 % w 2001 r. do 47,2 % w 2012 r.
- Za tę tendencję zwykłą odpowiada przede wszystkim wzrost przywozu z Chin: jego udział w ogólnej wartości przywozu do UE z krajów rozwijających się zwiększył się z 24 % w 2000 r. do 35 % w 2012 r. Wielkość przywozu z Chin w 2012 r. była w wartościach bezwzględnych ponad trzykrotnie wyższa niż w roku 2000.
- Przywóz z krajów najslabiej rozwiniętych również wzrósł, ale średnia stopa wzrostu wynosiła tylko jedną trzecią stopy wzrostu przywozu z wszystkich krajów rozwijających się do UE. W 2012 r. przywóz z krajów najslabiej rozwiniętych nadal stanowił mniej niż 2 % łącznego przywozu do UE.

Zmniejsza się różnica w poziomach emisji CO₂ z powodu wzrostu tych wskaźników w krajach rozwijających się

- Chociaż w latach 2000–2011 zmniejszyła się różnica w poziomie emisji CO₂ na mieszkańca w UE i krajach rozwijających się, to wielkość emisji w UE nadal wynosi 7,4 ton na mieszkańca, co 2,6 razy przewyższa średnią emisję w krajach rozwijających się, która wynosi 2,9 tony na mieszkańca.
- Różnica w poziomach emisji CO₂ zmniejszyła się przede wszystkim z powodu coraz większych emisji z krajów rozwijających się i kryzysu finansowego, które skutkowały mniejszymi wielkościami emisji CO₂ w UE.

Główne tendencje w dziedzinie dobrego rządzenia

Pozytywne tendencje w dziedzinie spójności i skuteczności polityki, ale mniejszy stopień zaufania społecznego

- Mniej niż połowa obywateli UE wyraża swoje zaufanie do trzech głównych instytucji UE. W 2012 r. Parlament Europejski był darzony największym zaufaniem spośród instytucji UE (44 % obywateli twierdzi, że ma do niego zaufanie), za nim plasują się Komisja Europejska (40 %) i Rada UE (36 %). Zaufanie obywateli do instytucji politycznych na wszystkich szczeblach politycznych jest na ogół niskie, szczególnie w odniesieniu do partii politycznych i instytucji na szczeblu krajowym (np. jedynie 15 % ma zaufanie do partii politycznych, a 27 % do rządów krajowych).

- W latach 2007–2012 o 38 % zmniejszyła się liczba nowych postępowań w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego w odniesieniu do jednolitego rynku. Największy spadek tej liczby można zauważyć od roku 2010. Kwestie dotyczące podatków i ochrony środowiska stanowią wśród wszystkich obszarów polityki dwie największe grupy postępowań w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego w odniesieniu do jednolitego rynku. W listopadzie 2012 r. odsetek trwających postępowań w tych sprawach wynosił 44 %.
- Od 2000 r. znacznie zmniejszył się deficyt transpozycji unijnych przepisów dotyczących jednolitego rynku, a w listopadzie 2012 r. osiągnął nowy rekordowo niski poziom 0,6 %. Promowany w „tabeli wyników rynku wewnętrznego” jako najlepszy jak dotąd wynik w zakresie deficytu transpozycji był o 0,4 punktu procentowego niższy od poziomu docelowego wynoszącego 1 % – wyznaczonego dla transpozycji przepisów dotyczących jednolitego rynku.

Rośnie interakcja online między obywatelami a urzędami, ale słabnie frekwencja wyborcza

- W latach 2008–2011 o 8 punktów procentowych wzrosły w UE kontakty obywateli z urzędami za pomocą środków komunikacji elektronicznej. Po nieznacznym spadku odnotowanym w 2011 r. poziom tych interakcji znowu wzrósł i w 2012 r. wynosił 44 %. Tendencja ta częściowo odzwierciedla ogólny wzrost korzystania z internetu w całej UE.
- W latach 2000–2012 odnotowano w całej UE spadek frekwencji wyborczej w wyborach do parlamentów krajowych o 1,5 punktu procentowego. Tendencja spadkowa jest również widoczna w poziomie udziału obywateli w wyborach do Parlamentu Europejskiego.

Nie nastąpiło przesunięcie podatków z pracy na opodatkowanie energii i podatki ekologiczne

- W latach 2000–2011 o 10,1 % zwiększył się stosunek podatków ekologicznych do podatków związanych z pracą w UE. W tym samym okresie udział podatków ekologicznych w łącznych dochodach z podatków i składek na ubezpieczenia społeczne zmniejszył się w stosunku do podatków związanych z pracą. Tendencja ta jest niezgodna z celami unijnej strategii zrównoważonego rozwoju i strategii „Europa 2020”, które wymagają przejścia od opodatkowania pracy w kierunku opodatkowania energii i podatków ekologicznych (wprowadzenie systemu podatkowego bardziej przyjaznego środowisku).
- W latach 2000–2011 w UE obniżyła się również ukryta stawka opodatkowania zużycia energii, ale był to znacznie mniejszy spadek o zaledwie 1,6 %. Spadek ukrytej stawki opodatkowania zużycia energii oznacza obniżenie efektywnego obciążenia podatkowego źródeł energii w stosunku do potencjalnej podstawy opodatkowania.

Wpływ globalnego kryzysu gospodarczego i finansowego na główne tendencje

Wskaźniki omówione w niniejszym sprawozdaniu pokazują dość niejednorodny obraz sytuacji. Ponadto zakłócenia spowodowane kryzysem gospodarczym utrudniają wyciągnięcie ogólnych wniosków na temat tego, czy UE poczyniła postępy w kierunku zrównoważonego rozwoju.

W następstwie światowego kryzysu gospodarczego i finansowego, który rozpoczął się pod koniec 2007 r., UE weszła w fazę recesji w 2008 r. Pod koniec 2013 r., kiedy kończono opracowywanie niniejszego sprawozdania, wzrost gospodarczy w UE nadal był bardzo powolny. Skutki kryzysu były poważne i nie dotyczą samej gospodarki, ale wielu różnych tendencji społecznych i środowiskowych przeanalizowanych w niniejszej publikacji. W tej części sprawozdania zawarto krótki przegląd obszarów dotkniętych kryzysem w okresie od 2007 r. aż do 2011/2012 r. tam, gdzie jest to możliwe. Choć obecnie nie można tego stwierdzić z całą pewnością, to niektóre konsekwencje, takie jak niższy poziom inwestycji, mogą spowodować długoterminowy i ciągły efekt domina, który stanie się widoczny dopiero w późniejszych sprawozdaniach.

Problemy związane z płynnością w sektorze bankowym, które rozpoczęły się w 2007 r., doprowadziły do ograniczenia akcji kredytowej i spadku cen aktywów, co z kolei wywołało obniżenie popytu konsumpcyjnego i wzrost „oszczędności gospodarstw domowych”, spadek poziomu „inwestycji” przedsiębiorstw i gospodarstw domowych, spadek w handlu międzynarodowym (odzwierciedlony we wskaźniku „przywóz z krajów rozwijających się”) oraz zmniejszenie „realnego PKB na mieszkańca”. Drastycznie wzrósł poziom „długu publicznego”.

Obniżył się wskaźnik „zatrudnienia”, w szczególności wśród młodzieży, a negatywne skutki były o wiele większe w przypadku mężczyzn niż w przypadku kobiet („zatrudnienie kobiet”). Spowolnieniu uległ wzrost „wskaźnika zatrudnienia pracowników w starszym wieku”. Z powodu chomikowania pracy i zmian w godzinach pracy zmniejszyła się „wydajność pracy”.

Wzrosły natomiast „wydatki na badania i rozwój”, ponieważ w szeregu państw zwiększono wydatki w tym obszarze, próbując w ten sposób wspierać ożywienie gospodarcze i długoterminowy wzrost. W następstwie spadku popytu obniżył się również poziom produkcji przemysłowej. Widać to na przykładzie „produkcji toksycznych chemikaliów”.

Wzrost „bezrobocia” i „bezrobocia długotrwałego” spowodował skutki społeczne. Chociaż ogólnie „zagrożenie ubóstwem” zmniejszyło się, odnotowano jego wzrost dla grupy wiekowej obejmującej osoby od 25 do 49 roku życia oraz w nieznacznym stopniu dla osób od 18 do 24 roku życia. Nastąpił wzrost „skali ubóstwa” oraz zwiększyła się liczba „samobójstw”, zwłaszcza wśród mężczyzn i osób w średnim wieku. Obniżyło się również „saldo migracji”, prawdopodobnie na skutek trudności ze znalezieniem zatrudnienia w UE. Jeżeli chodzi o walkę z ubóstwem na świecie, obniżył się poziom „pomocy finansowej dla krajów rozwijających się”, czego powodem było raczej zmniejszenie przepływów środków od prywatnych darczyńców niż środków pochodzących z oficjalnych źródeł lub od organizacji pozarządowych.

Zmniejszyło się zapotrzebowanie na energię („końcowe zużycie energii”) w stosunku do PKB. Mniejsze zużycie przyczyniło się do ustabilizowania „zależności energetycznej” UE, co pozwoliło przełamać długoterminową tendencję rosnącej zależności.

Poziom „emisji gazów cieplarnianych” oraz „emisji zanieczyszczeń do atmosfery”, który wykazywał już tendencję spadkową, obniżał się w jeszcze szybszym tempie.

Transport towarowy zmniejszał się szybciej niż PKB (co odzwierciedla wskaźnik „wolumen transportu towarowego w stosunku do PKB”). Prawdopodobnie z powodu wolniejszego tempa spadku przewozu osób, spadek zużycia energii w transporcie był jednak mniejszy w stosunku do PKB („zużycie energii w transporcie w stosunku do PKB”). Obniżył się poziom „emisji gazów cieplarnianych związanej z transportem”, a „emisja tlenków azotu (NOx) związana z transportem” i „emisja cząstek stałych związana z transportem” obniżały się w tempie szybszym niż w latach poprzednich. Zmniejszyła się również liczba „śmiertelnych ofiar wypadków drogowych”, prawdopodobnie w wyniku ograniczenia natężenia ruchu.

Reakcja społeczeństwa na kryzys oraz sposób zarządzania kryzysem znajdują odzwierciedlenie w spadku „zaufania obywateli do instytucji UE” i w mniejszej „frekwencji wyborczej w wyborach krajowych”.

Zasadniczo ze względu na okoliczności przedstawione powyżej trudno jest ocenić, czy w ciągu ostatnich kilku lat poczyniono faktyczne postępy w dążeniu do zrównoważonego rozwoju. Mając jednak na uwadze, że prawie połowa wskaźników głównych dotyczących zrównoważonego rozwoju wykazuje umiarkowanie lub wyraźnie niekorzystne tendencje, konieczne są większe wysiłki, aby wprowadzić Unię Europejską na drogę zrównoważonego rozwoju.